

Hamatocaulis vernicosus (Mitt.) Hedenäs (*Drepanocladus vernicosus* (Mitt.) Warnst.)
Дарницьке ЛПГ: болото навколо Рибного озера, 29.05.1921 (Фомін); велике болото на північний схід від Рибного озера, 20.06.1921 (Зеров і Оксюк); сфагново-осокове купинясте болото, в воді, 20.06.1947 (Щекіна); заболочений берег Малого Рибного озера, 20.06.1947 (Щекіна); болото, 17.06.1974 (Бойко).

Помірно-ацидофільний, бореальний болотний мох. Був відомий на території Дарницького ЛПГ ще в 70-х роках минулого століття. Повторні пошуки в останнє десятиріччя не дали позитивного результату. Ймовірно зник з околів Києва через осушення боліт. На Українському Поліссі охороняється в Щацькому НПП, Черемському та Рівненському ПЗ.

Riccia frostii Austin
На землі біля озера коло залізничної ст. Київ III, 29.10.1929 (Зеров); Труханів острів, коло озера, 03.11.1929 (Зеров); берег р. Десни біля с. Тросщина, 04.08.1963 (Зеров).

Ацидофільний, пірофільний таломний печіночник з диз'юнктивним циркулярним поширенням. Ростає на вологому наносному ґрунті, переважно по берегах річок [7]. Його зростанню на околицях Києва нічого не загрожує. Зберігається в Канівському ПЗ.

Riccia huebeneriana Lindenb.
Святошинське ЛПГ: Мезиріське л-во, на березі ставка в лісі, 08.08.1990 (Вірченко).
Ацидофільний, піро- та фитофільний слануватий печіночник з температурним поширенням. Ростає по краях ставків та озер, часом на торф'янистому ґрунті [7]. Вид зберігається на околицях Києва. В Україні відомий також на Чернігівському та Житомирському Поліссі, охороняється в Поліському ПЗ.

Таким чином, з десяти занесених до Червоної книги видів мохоподібних, що вказувалися для околиць Києва, шість вже є зниклими. Це гляціальні релікти, які росли в ХХ ст. переважно коло Рибного озера на лівому боці Дніпра. Їх зникнення обумовлене осушенням і трансформацією евтрофних та мезотрофних боліт. Дртепер збереглися лише елофіт *Helodium blandovii*, лісовий епіфітний мох *Dicranum viride* та прибережно-водні печіночники *Riccia frostii* і *R. huebeneriana*. Слід додати, що *H. blandovii* охороняється на території ботанічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Романівське болото», а *D. viride* – в НПП «Голосіївський».

1. Андрієнко Т.Л., Харкевич С.С. Флора, рослинність та стратиграфія Романівського болота в околицях м. Києва // Укр. ботан. журн. – 1973. – 30, 6. – С. 779-781.
2. Бачуріна Г.Ф., Гартіка Л.Я. Рідкісні види бріофлори Українського Полісся // Укр. ботан. журн. – 1985. – 42, 5. – С. 40-45.
3. Бойко М.Ф. Редкие виды мохообразных Левобережного Полесья УССР и вопросы их охраны // Акт. вопр. соврем. ботаники. – К.: Наук. думка, 1976. – С. 42-47.
4. Вірченко В.М. Бріофлора лесопарковой зоны г. Киева и ее изменение за последние 100 лет // Бріология в СССР, ее достижения и перспективы: Сб. стат. – Львов, 1991. – С. 42-46.
5. Вірченко В.М. Рідкісні і зникаючі мохоподібні Українського Полісся // Фіторизноманіття Українського Полісся та його охорона / Під заг. ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2006. – С. 108-122.
6. Вірченко В.М. Мохоподібні лісопаркової зони м. Києва. – К.: Знання України, 2006. – 32 с.
7. Зеров Д.К. Флора печіночників і сфагнових мохів України. – К.: Наук. думка, 1964. – 356 с.
8. Кучерява Л.Ф. Болота поліської частини Київської області // Укр. ботан. журн. – 1965. – 22, 5. – С. 75-79.
9. Покровский А. Материалы для флоры мхов окрестностей Киева // Универ. изв. – 1892. – № 7. – С. 45-60.
10. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дадика. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.
11. Red data book of European bryophytes. – Trondheim: European Committee for Conservation of Bryophytes, 1985. – 291 p.

Гавриленко Любов Миколаївна

Херсонський державний університет
73000, Україна, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27; Gavrilenko-Lyuba@yandex.ru

РІДКІСНІ ВИДИ ЛИШАЙНИКІВ У ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТАХ ЯРУЖНО-БАЛОЧНИХ ЛАНДШАФТІВ НИЖНЬОГО ДНІПРА

The rare and Red data book of Ukraine lichen as *Cetraria steppae* (Saulicz) Karst., *Lasallea pristina* (L.) M&S, *Leptogium strahleni* (Berki.) Nyl., *Squamaria lanigera* (Weber) Poelt, *Xanthoparmelia caniscolobis* (Ach.) Hale collected on 16 protected or reserved lichen-beam landscapes of the Lower Dnieper are discussed. The landscape reserve "Ustikaka" is proposed for protection of rare and Red data book lichen locations.

Актуальною і багатогранною проблемою сьогодення залишається для України проблема оптимального природокористування. Ключовими у цій проблемі є питання збереження генофонду природної флори та раціонального використання рослинних ресурсів і особливо охорона їх рідкісних та зникаючих видів. В системі державних пріоритетів природоохоронної діяльності особливу роль відіграє заповідання територій, де розташовані місцезнаходження рідкісних видів рослин і грибів, зокрема лишайників, оскільки повна або часткова заборона традиційної виробничо-господарської діяльності на таких територіях, забезпечує охоронючих видів.

Яружно-балкові системи правобережжя Нижнього Дніпра залишаються чи не єдиними степовими оазисами серед агроландшафтів півдня України, що не зазнали істотного антропогенного навантаження і збереглися в природному стані. Лишайники річкових ландшафтів у степовій зоні все більше привертають увагу дослідників. Майже усі балки правобережжя Нижнього Дніпра є запроєктованими ландшафтними або ботанічними заказниками і входять до Нижньодніпровського екологічного коридору.

Район наших досліджень розташований в межах Причорноморської низовини. Територія простягається вузькою смугою, з середньою шириною на 20-30 км, вздовж Нижнього Дніпра, розширюючись в місцях глибокого врізання в плакорні ділянки балок узбережжя Дніпра та Каховського водосховища в межах Херсонської та південної частини Дніпропетровської областей. Північно-східна межа проходить по північному укордону середньостепової ландшафтної підзони до Каховського водосховища. На правобережній частині району дослідження південно-західна межа сягає Дніпровського лиману. За ландшафтними регіональними відмінностями територія приурочена до схилу Причорноморської западини, яка включає три фізико-географічні райони. Бериславсько-Нововоронцовський район займає правобережну смугу, яка простяглась з півночі на південь від Нововоронцовки до Берислава. Нижньоінгулецько-Дніпровський район простягнувся широкою смугою вздовж правобережжя Нижнього Дніпра від Берислава до Херсона. Його дренують широкі балки, які відкриваються в долини Дніпра. Бузько-Нижньодніпровський район займає вузьку смугу вздовж Дніпровського лиману до с. Олександрівка. На лівобережній частині району дослідження Дніпровсько-Молочанська низовинна область, яка займає північно-східну частину лівобережжя Херсонщини, простягається вузькою смугою, з середньою шириною на 20-30 км, вздовж Каховського водосховища. Територія дослідження представлена степовими ландшафтами (рис.), які включають південностепові – низовинні приморські рівнини з антропогеновим покривом на неогенових піщано-глинистих відкладах. Вони включають: слабо дреновані лесоі рівнини з темно-каштановими солонцюватими ґрунтами в комплексі з солонцями і в комплексі з лучно-солончаківими ґрунтами і глеє-солодами подів (1); дреновані лесоі рівнини з чорноземами південними слабкосолянцуватими в комплексі з темно-каштановими солонцюватими ґрунтами (2). І середньостепові – низовинні рівнини з потужним антропогеновим покривом на неогенових вапнякових і піщано-глинистих відкладах представлені лесоі рівнини з південними, мало гумусними чорноземами (3). Схили підвищень з антропогеновим покривом на малопотужній товщі неогенових піщано-глинистих відкладів, що перекривають докембрійські кристалічні породи, представлений ландшафтом лесоі хвилястих рівнин з південними мало гумусними чорноземами, з ярами та балками, врізаними до кристалічних порід (4) [1].

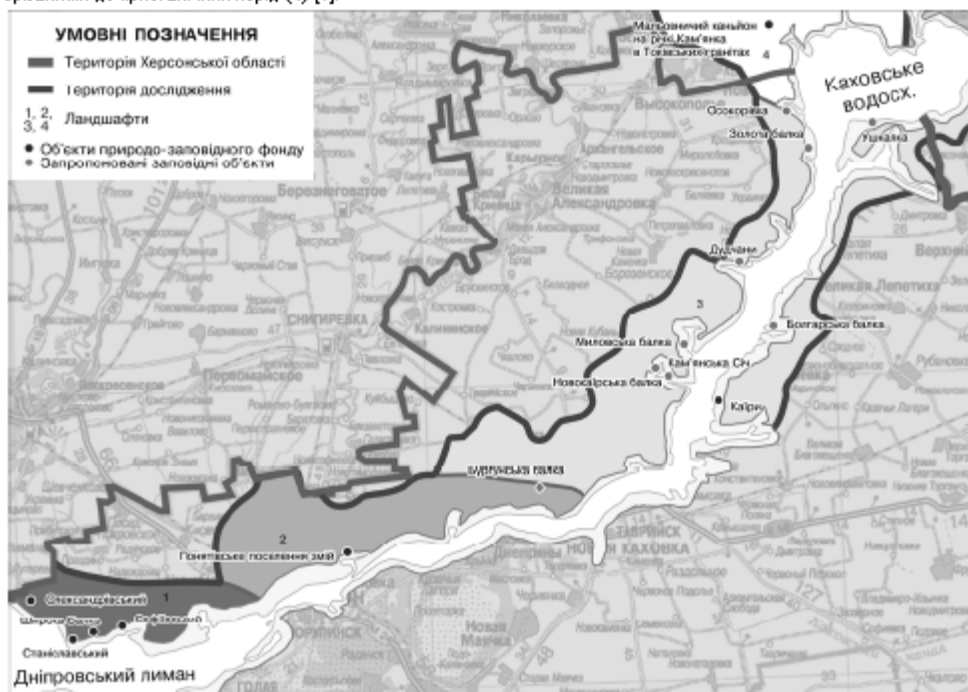

Рис. Існуюча та перспективна мережа природно-заповідного фонду в яружно-балочних ландшафтах Нижнього Дніпра

Матеріали та методи. Ліхенологічні дослідження проводилися під час експедиційних виїздів протягом 2008-2010рр. Ідентифікація видів здійснювалася в лабораторії біорізноманіття та екологічного моніторингу Херсонського державного університету. Зібраний матеріал визначали за стандартною методикою [10-12, 22, 23]. Гербарні колекції зберігаються в ліхенологічному гербарії кафедри ботаніки Херсонського державного університету (KHER).

Результати та їх обговорення. Існуюча та проєктована мережа природно-заповідного фонду яружно-балочних ландшафтів Нижнього Дніпра включає 16 об'єктів загальнодержавного та місцевого значення.

«Олександрійський» – ландшафтний заказник загальнодержавного значення площею 440 га. Розташований, в околиці с. Олександрівка Білозерського р-ну, Херсонської області. Охороняються природні комплекси крутосхилів

Дніпровського лиману з лесовими відслоненнями. За літературними джерелами [13], було відомо всього 3 види лишайників. За результатами наших досліджень ліхенобіота ландшафтного заказника складає 16 видів. Знайдено рідкісний вид лишайника *Megaspora tetraspora* (Ach.) Hafellner & V. Wirth.

«Станіславський» – ландшафтний заказник площею 659 га, створено в околиці с. Станіслав, Білозерського р-ну, Херсонської області. Охороні підлягає унікальне поєднання степових ділянок і кругосхилів з відслоненнями лесових порід. За літературними даними, для заказника не було відомо жодного виду лишайників. У результаті наших досліджень встановлено, що ліхенобіота ландшафтного заказника складає 18 видів. На цій території знайдено рідкісний вид лишайника *Squamaria leucolepa* (F.C. Weber) Poelt, що занесений до третього видання Червоної книги України [18].

«Широка Балка» – ботанічний заказник площею 116 га. Розташований на південно-східній околиці с. Широка Балка Білозерського р-ну, Херсонської області, та прилеглий акваторії Дніпровського лиману. За попередніми даними відомо 25 видів лишайників [13, 14, 20]. За нашими даними, ліхенобіота ботанічного заказника складає 31 вид. Тут знайдено рідкісні види лишайників *Caloplaca douglasiana* Khodos. & S. Kondr., *Caloplaca albolytensis* (Nyl.) H. Olivier, *C. räsänenii* Breck та ліхенофільний гриб *Limoniella caloplacae* S.Y. Kondr. & Khodos.

«Софіївський» – ботанічний заказник площею 194 га. Розташований на південно-західній околиці с. Софіївки Білозерського р-ну, Херсонської області та прилеглий акваторії Дніпровського лиману. Територія заказника займає круглий степовий схил з лесовими відслоненнями правого берега Дніпровського лиману. За літературними даними, для цього заказнику не було відомо жодного виду лишайників. За результатами наших досліджень ліхенобіота ботанічного заказника складає 38 видів. Нами знайдено новий для України ефемерний лишайник *Pycnoscolema chlorococcum* Aptroot & Van den Boom, а також рідкісні види *Caloplaca bwinii* Savicz, *Collema coccothorum* Tuck, *Placidopsis cinerascens* (Nyl.) Breuss, *Rinodina mucronatula* H. Magn., *Verrucaria bruceana* (Th. Fr.) Orange, *Thelidium zwickhii* (Hepp) A. Massal.

«Понятівське поселення змії» – зоологічна пам'ятки природи місцевого значення, площа 5 га. Знаходиться в Токарівському лісництві Білозерського р-ну південніше с. Микільське та с. Токарівка між цими селами. Перші відомості щодо лишайників отримані під час експедиційних виїздів у 1993 та 1995 роках [17]. Було зібрано 21 вид лишайників на вапнякових відслоненнях поблизу села Понятівка, однак детального обстеження ліхенобіоти всієї території не проводилося. У ході наших досліджень встановлено, що ліхенобіота зоологічної пам'ятки «Понятівське поселення змії» нараховує 40 видів лишайників. Знайдено рідкісні види лишайників *Lecania eysiae* (Ach.) Mudd, *Lecanora semipallida* H. Magn., *Leptogium pilosella* (Ach.) Leight та рідкісний вид ліхенофільного гриба *Zwischmayeria lecanorae* (Stein) Nk. Hoffm. & Hafellner, який був відомий лише з Подільських Тоєтр [19]. Відмічено знахідки видів лишайників, які внесені до Червоної книги України [18]: *Cetraria steppae* (Savicz) Kärnefelt та *Xanthoparmelia camtschadalis* (Ach.) Hale.

«Бургунська балка» – запроєктований ботанічний заказник загальнодержавного значення. Простяглася з північного заходу на південний схід на 14 км, являє собою ерозійну долину, місцями до 2 км завширшки з пологими схилами, плескатиим дном, без постійного водостоку. Схили задерновані, подекуди зарослі чагарником, часто із залишками штучних насаджень з *Rubinia* та *Ulmus*. У верхній частині балки має декілька відрогів, у нижній частині балки спостерігається відслонення понтичних вапняків. На схилах балки розташовані села Вірівка та Бургунка. В балці також є пам'ятка архітектури – міст XVIII сторіччя. Перші відомості щодо лишайників Бургунської балки отримані під час експедиційних виїздів у 1993 та 1995 роках О.В. Ходосовцевим. Було зібрано 32 види лишайників, у нижній частині балки на вапнякових відслоненнях поблизу села Бургунка, однак детального обстеження ліхенобіоти всієї балки не проводилося. За результатами наших досліджень ліхенобіота Бургунської балки нараховує 97 видів, серед яких 86 лишайників та 11 видів ліхенофільних грибів [15]. Новими для степової зони України виявились *Acroscoria subglobosa* (Vězda) Vězda & Poelt, *Arthonia lecanorina* (Almq.) Mussat, *Athelia arachnoidea* (Berk.) Jülich, *Collema fuscovirens* (Wirth.) J.R. Laundon, *Polyococcum marginatum* (Kremp.) D. Hawksw.

«Миловська балка» – запроєктований ботанічний заказник загальнодержавного значення. Знаходиться у Бериславському р-ні Херсонської області. Миловська балка простягається з північного сходу на південний захід близько 5 км до Каховського водосховища. Її площа становить близько 2100 га. У верхній частині балка має декілька відрогів. На берегах місцями відслонюються вапняк та мергель, трапляються і піщані відклади. Степові схили пологі, здебільшого представлені рухлаком. Відслонення понтичних вапняків спорадично трапляються у середній та нижній частині балки. Детального ліхенологічного дослідження не проводилося. В результаті обробки зібраного матеріалу було встановлено видовий склад лишайників Миловської балки, який нараховує 51 вид лишайників [4]. На території Миловської балки знайдені *Cetraria steppae* (Savicz) Kärnef., *Leptogium schraderi* (Verm.) Nyl., *Xanthoparmelia camtschadalis* (Ach.) Hale, які включені до третього видання Червоної книги України [18], та *Cyplo schistes diacarpis* (Ach.) Lumbsch, що включений до Червоного списку Херсонської області [2].

«Новокаїрська балка» – запропонований як ландшафтний заказник загальнодержавного значення. Знаходиться в Бериславському р-ні Херсонської області біля с. Новокаїри, площею близько 2500 га. Відомостей щодо ліхенобіоти даної території в літературних джерелах не наводиться. В результаті опрацювання зібраного матеріалу було визначено 80 видів лишайників [5]. Серед рідкісних видів були відмічені *Xanthoparmelia camtschadalis* (Ach.) Hale, *Cetraria steppae* (Savicz) Cogt (Червона книга України) та *Collema fuscovirens* (Wirth.) J.R. Laundon.

«Кам'янська Січ» – запроєктований національний природний парк. Орієнтовна загальна площа об'єкту складатиме близько 20 тис. га. До його складу увійдуть Кам'янська та Миловська балки, тераса річки Дніпро між селами Червоний маяк та Качкарівка та прилегли до балок тераси і ділянки плакору. Балка Кам'янська розташована у Бериславському р-ні Херсонської області біля с. Новокаїри. Вона впадає у Каховське водосховище і простягається з заходу на схід на 8 км. Її приблизна площа становить близько 2500 га. У 20-ті роки цю територію відвідав видатний український ліхенолог А.М. Окснер, який зібрав невеличку колекцію лишайників у Кам'янській балці. Його матеріали з 18 визначених видів були опубліковані пізніше у «Флорі лишайників України» [10-12] і збережені в ліхенологічному гербарії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. В результаті опрацювання зібраного матеріалу було визначено 96 видів лишайників [5]. Серед рідкісних видів було відмічено

два види, занесених до Червоної книги України [18] – *Xanthoparmelia camtschadalis* (Ach.) Hale та *Cetraria steppae* (Savicz) Cogr, та єдине місцезнаходження епігейного виду *Heteroplasticium phaeoacropoides* (Nyl.) Breuss.

«Стояни» – заповідне урочище, яке має площу 15 га, розташоване біля с. Дудчани Нововоронцовського р-ну Херсонської області. Балка Дудчани площею біля 600 га. У верхній частині балка розділяється на два рукави – балки Роздерна та Церковна. Більша частина балки (70%) зайнята штучними лісовими насадженнями з переважанням *Pinus sylvestris* та *Robinia pseudacacia*. На не заліснених частинах схилів переважають екосистеми карбонатних відслонень. Відомостей щодо ліхенобіоти даної території в літературних джерелах не наводиться. Нами заплановано ліхенологічні дослідження даної території.

«Золота балка» – пропонується створити ландшафтний заказник місцевого значення. Знаходиться в Херсонській області, Нововоронцовського району, околиці с. Золота балка, правий берег Каховського водосховища, площею приблизно 1200 га. Головна балка на відстані 3 км від пірла розгалужується на три рукави – балки Качанова, Греблева та Гарилова. Відомостей щодо ліхенобіоти даної території в літературних джерелах не наводиться. Заплановано ліхенологічні дослідження даної території.

«Осокорівська балка» Херсонська область, Нововоронцовський р-н, між селами Осокорівка та Нововоронцовка. Загальна площа 1250 га. Складається з трьох значних розгалужень – балки Нікітіна, Черв'ячна та Осокорівська. Найбільш антропогенно змінена з них – балка Черв'ячна, що своїм правим схилом прилягає до с. Осокорівки. За літературними даними, тут не було відомо жодного виду лишайників. Заплановано ліхенологічні дослідження даної території.

«Мальовничий каньйон на р. Кам'янка в Токієських гранітах» – геологічна пам'ятка природи. Розташований біля с. Токієське у Апостолівському районі Дніпропетровської області. Загальна довжина річки складає 94 км, вона входить до річкової системи Базавлуку (права притока), яка належить до басейну Дніпра. На річці є єдиний на Дніпропетровщині водоспад та споруджено Шолохівське водосховище. Річище звивисте, правий берег на всьому протязі крутий, лівий – у нижній течії пологий на значній площі поширені відслонення гранітів, які на окремих ділянках угорюють скелі, пороги та водоспади. Відомостей щодо ліхенобіоти даної території в літературних джерелах не наводиться. В результаті проведених досліджень на території Токієських гранітів було виявлено 64 види лишайників та 5 видів ліхенофільних грибів, які відносяться до 30 родів, 18 родин [3]. Знайдено рідкісні види *Haematomma ochroleucum* (Neck.) J.R. Laundon, *Lecanora laabiiensis* (Räsänen) Poelt, *Polysporina lapponica* (Ach. ex Schaer.) Degel. Рідкісний для рівнини *Aspicilia intermutans* (Nyl.) Arnold [9] та друге місцезнаходження в Україні ліхенофільного гриба *Sarcogyrenia cylindrospora* (P. Crouan & H. Crouan) M.B. Aquirre [16]. Знахідка виду лишайника, що внесений до Червоної книги України [18], *Lasallia pustulata* (L.) Mèrat, свідчить про природоохоронну цінність території.

«Шкалка» – запроєктований нами ландшафтний заказник, що розташований у Верхньорогачицькому р-ні на крайньому північному сході Херсонщини. Тут знаходиться найвища географічна точка області (101 м н.р.м.). Територія займає круглий степовий схил лівого берега Дніпровського лиману. Схили задерновані з лесовими відслоненнями. Балка складається з густої мережі глибоких коротких ярів різної глибини з вузьким дном і відносно крутими схилами. За літературними даними, тут не було відомо жодного виду лишайників. Під час останньої експедиції до цієї території нами був знайдений дуже рідкісний епігейний лишайник *Stenia geophana* (Nyl.) Stein, який раніше наводився з Криму [8] та Карпат [21]. Визначення зразків з даної території ще незакінчені.

«Болгарська балка» – розташована на лівому березі Каховського водосховища у Великолетиському р-ні Херсонської області, окол. с. Князе-Григорівка. Балка простяглася з заходу на схід близько 11 км від Каховського водосховища з постійним водотоком, значна частина балки зайнята штучними лісовими насадженнями з переважанням *Robinia pseudacacia*, *Acer tataricum*, *Ailanthus altissima* та *Pinus sylvestris*. За літературними даними, для даної території не було відомо жодного виду лишайників. За результатами наших досліджень ліхенобіота нараховує 34 види.

«Каїрська балка» – ландшафтний заказник загальнодержавного значення площею 1270 га. Розташований в Горностаївському районі Херсонської області, окол. с. Каїри. Балка протягується з заходу на схід близько 14,5 км від Каховського водосховища. У східній частині балка має декілька відрогів. На берегах місцями відслонюються вапняк та мергель, трапляються і піщані відклади. Степові схили пологі, здебільшого предствалені рудляком. Відслонення понтичних вапняків спорадично трапляються у середній та нижній частині балки. За літературними даними, для ботанічного заказника не було відомо жодного виду лишайників. За результатами наших досліджень ліхенобіота балки нараховує 85 видів [7], серед яких новий для України вид ліхенофільного гриба *Lichenostigma rugosa* G. Thor на *Diploschistes canaliculatus* (Kremp.) Zahlbr. Серед рідкісних треб а відмітити знахідку *Rusavskia elegans* (Link) S. Kondr. et Kamefelt, а також *Lecanora sambuci* (Pers.) Nyl., *Bagliettoa parmigerella* (Zahlbr.) Vězda & Poelt, *Lecania fuscella* (Schaer.) A. Massal та не типовий для цієї території вид *Pseudevernia furfuracea* (L.) Zopf.

Висновок. На новостворених та проєктованих природно-заповідних об'єктах арочно-балочних ландшафтів Нижнього Дніпра, існують 5 видів лишайників, що занесені до третього видання Червоної книги України [18], а саме *Cetraria steppae* (Savicz) Kamef., *Lasallia pustulata* (L.) Mèrat., *Leptogium straderi* (Bemh.) Nyl., *Squamana lentigera* (Wleber) Poelt., *Xanthoparmelia camtschadalis* (Ach.) Hale, а також низка рідкісних видів лишайників: *Acrocordia subglobosa* (Vězda) Vězda & Poelt., *Aspicilia intermutans* (Nyl.) Arnold., *Bagliettoa parmigerella* (Zahlbr.) Vězda & Poelt., *Caloplaca tominii* Savicz, *Collema coccothorum* Tuck., *Collema fuscovirens* (Wirth.) J.R. Laundon, *Haematomma ochroleucum* (Neck.) J.R. Laundon, *Lecanora laabiiensis* (Räsänen) Poelt, *Lecania erysibe* (Ach.) Mudd, *Leptogium plicatile* (Ach.) Leight *Megaspora verrucosa* (Ach.) Hafellner & V. Wirth *Placidopsis cinerascens* (Nyl.) Breuss, *Polysporina lapponica* (Ach. ex Schaer.) Degel., *Pyrenocollema chlorococcum* Aptroot & Van den Boom, *Rimodina mucronatula* H. Magn., *Rusavskia elegans* (Link) S. Kondr., *Stenia geophana* (Nyl.) Stein, *Thelidium zwackhii* (Hepp) A. Massal., *Verzaria bruceana* (Th. Fr.) Orange, та ліхенофільних грибів *Sarcogyrenia cylindrospora* (P. Crouan & H. Crouan) M.B. Aquirre, *Zwackhiomyces lecanorae* (Stein) Nk. Hoffm. & Hafellner.

Автор вдячна проф. О.Є. Ходосовцеву за допомогу у визначенні лишайників та ліхенофільних грибів, надання літературних джерел.

1. Атлас природних умов і естественних ресурсів Української ССР / Пред. ред. кол., П.Н. Першин, А.Н. Алымов, член ред. кол. А.Е. Бабинец, – М.: ГУГК, 1978. – 183 с.
2. *Бойко М.Ф., Пьдгайний М.М.* Червоний список Херсонської області, Херсон: Айлант, 2002. – 32 с.
3. *Гаєриленко Л.М.* Ліхенобіота токівських гранітів річки Кам'янка (Апостолівський район, Дніпропетровська область) // *Наук. вісн. Миколаївського дер. ун-ту ім. В.О. Сухомлинського. Серія: «Біологічні науки»* – 2009. – Вип.24, №4 (1). – С. 57-59.
4. *Гаєриленко Л.М.* Лишайники запроєктованого ботанічного заказника «Миловська балка» (Херсонська область, Бериславський р-н) // *Вісн. Львівського ун-ту. Серія біологічна.* – 2010. – Вип. 52. – С. 64-69.
5. *Гаєриленко Л.М.* Лишайники запроєктованого ландшафтної заказника «Новокаїрська балка» (Херсонська область, Україна) // *Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матер. міжнар. конф. молодих учених.* – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – С. 21-22.
6. *Гаєриленко Л.М.* Лишайники запроєктованого національного парку «Кам'янська січ» (Херсонська область) // *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Сер.: Біол.* – 2009. – №4 (41). – С. 31-35
7. *Гаєриленко Л.М.* Ліхенобіота Каїрської балки (Херсонська область, Горностаївський р-н) // III відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини: 36 тез допов. – Херсон: Айлант, 2010. – С. 16.
8. *Юла чеськая Е.Г.* Ліхенофлора Крима і її аналіз. – К.: Наук. думка, 1986. – 296 с.
9. *Надсіна О.В.* Види групи «*Lecaneora murgalis*» на Дніпроцькому узліссі // *Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матер. міжнар. конф. молодих учених.* – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – С. 41-42.
10. *Окснер А.М.* Флора лишайників України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1956. – Т. 1. – 495 с.
11. *Окснер А.М.* Флора лишайників України. – К.: Наук. думка, 1968. – Т.2, Вип. 1. – 544 с.
12. *Окснер А.М.* Флора лишайників України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1993. – Т. 2, Вип. 2. – 500 с.
13. *Ходосовцев О.Е.* Лишайники лёссовых обнажений юга Украины // *Охрана степей Евразии.* – Оренбург, 2006. – С. 743-746.
14. *Ходосовцев О.Е.* Нові для України види лишайників з півдня степової зони України // *Укр. ботан. журн.* – 2008. – 65, 2. – С. 234-241.
15. *Ходосовцев О.Е., Гаєриленко Л.М.* Лишайники та ліхенофільні гриби Бургунової балки (Херсонська область) // *Чорноморськ. бот. журн.* – 2009. – 5, 1. – С. 28-36.
16. *Ходосовцев О.Е., Зав'ялова Т.В.* Ліхенологічне зонування скелястих відслонень р. Каїнкулак (Запорізька область, Чернігівський район) // *Вісн. ОНУ. Біологія.* – 2008. – Т. 13, вип. 16. – С. 56-60.
17. *Ходосовцев О.Е.* Лишайники причорноморських степів України. – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 236 с.
18. *Червона книга України. Рослинний світ* / за ред. Я.П. Дудка. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.
19. *Belczyk U., Bujalska E., Czarnota P., Czyżewska K., Guzoni-Krzemieńska B., Hachulka M., Kiszka J., Kowalewska A., Krzezińska B., Kukwa M., Leśniński G., Śliwa L., Zaleska A.* Contribution to the knowledge of lichens and lichenicolous fungi of western Ukraine. // *Polish Bot. Journal* – 2005. – 50, 1. – P. 39-64.
20. *Kondratyuk S.Ya., Khodosovtsev A.Ye., Kamefelt I.* *Limoniella caloplacae* sp. nova (Leothiales), a new lichenicolous fungus on *Caloplaca botrythetica* sp. nova (Lecanorales, Ascomycota) // *Mycologia Balcanica.* – 2006. – 3. – P. 95-99.
21. *Kondratyuk S.Ya., Popova L.P., Lachovicova A., Pisut I.* A Catalogue of Eastern Carpathian Lichens. – Kyiv-Braşilava: M.G. Kholodny Institute of Botany. – 2003. – P. 264.
22. *Purvis O.W., Coppins B.J., Hawksworth D.L., James P.W., Moore D.M.* The lichen flora of Great Britain and Ireland – London: Nat. Hist. Mus. Publ. – 1992. – P. 710.
23. *Wirth V.* Die Flechten Baden-Württembergs // Ulmer, Stuttgart. – 1995. – 1, 2. – P. 1006.

Гелюта Василь Петрович¹, Висоцька Оксана Петрівна²

¹*Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України*

01601, Україна, Київ, вул. Терещківська, 2; vheluta@botany.kiev.ua

²*Інститут геології, мінералогії та рудознавства НАН України*

03142, Україна, Київ, просп. Палладина, 34; o.vysotska@gmail.com

ПОШИРЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ УКРАЇНИ ВИДІВ ГРИБІВ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Information on rare species of fungi listed in the Red Data Book of Ukraine and recorded in the West Polissia of Ukraine is presented. There were found such species as *Helicium coralloides* (Scoop.) Pers., *Lactarius chrysorrhoeus* Fr., *Leucoganicus nymphaeum* (Kalchb.) Bon., *Mutinus caninus* (Huds.) Fr., *M. ravenelii* (Berk. & M.A. Curtis) E. Fisch., *Phaeolepiota aurea* (Matt.) Maire, *Pseudoboletus parasiticus* (Bull.) Saita, *Russula turci* Bres., *Sparassis celsa* (Willd.) Fr., and *Tricholoma locale* (Fr.) Ricken in the region.

Останнє видання Червоної книги України (2009) включає 57 видів грибів. Лише шість з них наводили для території Західного Полісся України [1-6]. Протягом 2004–2009 рр. ми знайшли тут ще чотири таких види – *Helicium coralloides* (Scoop.) Pers., *Leucoganicus nymphaeum* (Kalchb.) Bon., *Phaeolepiota aurea* (Matt.) Maire та *Tricholoma locale* (Fr.) Ricken, а також виявили нові місцезростання рідкісних грибів, уже відомих з цієї території.

Половина з зареєстрованих на Західному Поліссі України видів грибів, занесених до Червоної книги, належить до категорії вразливих. Це *Helicium coralloides*, *Lactarius chrysorrhoeus* Fr., *Phaeolepiota aurea* (Matt.) Maire, *Russula turci* Bres. та *Tricholoma locale*. Трапляються в регіоні вони надзвичайно рідко. *Leucoganicus nymphaeum*, *Mutinus caninus* (Huds.) Fr., *M. ravenelii* (Berk. & M.A. Curtis) E. Fisch. і *Pseudoboletus parasiticus* (Bull.) Saita належать до